

Św. Paisjusz (Wielickowski) i duchowe skarby św. Góry Atos dla Rosji

Tomasz Kuprjanowicz

Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie
Polska
t.kuprjanowicz@interia.pl

Tomasz Kuprjanowicz, *Saint Paisius (Velichkovsky) and spiritual treasures of Holy Mount Athos for Russia*, Elpis, 19 2017: 133-137.

Abstract: Saint Ignatius (Bryanchaninov) believed that works of the Holy Fathers translated by saint Paisius (Velichkovsky) had so much "great ascetic honour" that they cannot be replaced by any other translation. Reading the Holy Fathers, as St. Ignatius emphasised, is particularly important for understanding Holy Scripture. The biblical authors and Fathers were inspired by the same Spirit and for this reason Scripture and Tradition (in this case – the legacy of the Holy Fathers) compile one whole and cannot be divided. The Orthodox Church only accepts interpretation given by the Holy Spirit and the understanding of Scripture by the Fathers of the Church as inspired by the same Spirit. Having returned to Russia, St. Paisios's numerous disciples brought with them the renewed patristic tradition and manuscripts of the Holy Fathers' writings translated by St. Paisios. This contributed to the renewal of the Russian Orthodox Church and its monastic life.

Streszczenie: Święty biskup Ignacy (Branczaniow) uważał, że dzieła Świętych Ojców przetłumaczone przez świętego Paisjusza (Wielickowskiego) mają „taką godność ascetyczną”, że ich nie może zastąpić żadne inne tłumaczenie. Czytanie Świętych Ojców – podkreślał św. Ignacy – jest zwłaszcza ważne dla zrozumienia Pisma Świętego. Biblijni Autorzy i Ojcowie byli natchnieni jednym i tym samym Duchem i dlatego Pismo i Tradycja (w danym przypadku – spuścizna Świętych Ojców) zestawiają jedną całość i nie mogą być rozdzielane. Prawosławna Cerkiew akceptuje wyłącznie interpretację Duchem Świętym, a rozumienie Ojcamii Cerkwi Pisma natchnione jest tym samym Duchem co i samo Pismo Święte. Liczni uczniowie św. Paisjusza powróciwszy do Rosji przynieśli ze sobą odrodzoną tradycję patrystyczną i rękopisy przetłumaczonych przez św. Paisjusza dzieł Świętych Ojców. To sprzyjało odrodzeniu mniszego życia i całej Rosyjskiej Cerkwi.

Keywords: works of the Holy Fathers, St. Paisius (Velichkovsky), Holy Mount Athos, Russia, Church, disciples

Słowa kluczowe: dzieła Świętych Ojców, św. Paisjusz (Wielickowski), św. Góra Atos, Rosja, Cerkiew, uczniowie

Wstęp

W Rosji począwszy od czasów panowania Piotra I stan mniszy podlegał bardziej lub mniej jawnym prześladowaniom. Jednym z wewnętrznych przyczyn było to, że do XVIII wieku dokonało się już w znacznym stopniu odstąpienie mnichów od patrystycznej tradycji, obniżył się jego duchowy poziom, a więc i autorytet monastycznego życia. Zwłaszcza silnym zewnętrznym ciosem dla mnichów było wprowadzenie monasterskich stanów (monasterów sztatowych) w 1764 roku. Na skutek tego liczba wychodźców z Rosji na Atosie i w Mołdawii, do liczby których należał i św. Paisjusz (Wielickowski) stała się „szybko увеличивающейся, так что в то время от Св. Синода были безчисленные публикации об отыскании скрывавшихся”¹.

Właśnie w tym niekorzystnym czasie św. Paisjusz (Wielickowski) odrodził starożytną tradycję ojców monastyryzmu. Ks. Sergiusz Czetwierikow o św. Paisjuszku pisał: „Он дал ясные определения основной цели монашеской жизни, указал средства к достижению этой цели и подготовил лиц, способных осуществлять эту

цель при помощи указанных им средств. Своим примером, деятельностью и переводами старец Паисий вызвал огромное духовное движение в православном монашестве, особенно заметное в России, где оно охватило не только иноков, но и светское общество всех классов”².

Liczni uczniowie św. Paisjusza powrócili do Rosji. Przynieśli oni ze sobą odrodzoną tradycję patrystyczną i rękopisy przetłumaczonych przez św. Paisjusza dzieł Świętych Ojców³. Ks. S. Czetwierikow uważa, że wpływ starca Paisjusza rozpoznał się przy pomocy ponad 200 jego uczniów i ich następców w więcej niż 100 monasterach znajdujących się w 35 diecezjach⁴. To sprzyjało odrodzeniu mniszego życia i całej Rosyjskiej Cerkwi.

¹ Четвериков С., прот. Молдавский старец Паисий Величковский. Париж 1988, с. 5

³ Zachowała się tylko część rękopiśmiennej spuścizny św. Paisjusza. Święty biskup Ignacy informował: «Немецкие старцы пишут, что у них прежде было много рукописей, но большая часть из них погорела при случившихся в монастыре пожарах» (*Письмо иеросхимонаху Макарию (Иванову) от 11.7.1846 // Игнатий (Брянчанинов), свят. Странствие ко вратам вечности*. М.: 2001, с. 65).

⁴ Четвериков С., прот. Молдавский старец Паисий Величковский. Париж 1988, s. 5-6.

¹ Старцы отец Паисий Величковский и отец Макарий Оптинский и их литературно-академическая деятельность. М.: 1909, с. 29.

1. Św. Paisjusz (Wielickowski) i skarby Św. Góry Atos

Starzec Paisjusz (Wielickowski) wywodził się z pożnej prawosławnej małorosyjskiej duchownej rodziny. Urodził się on 21 grudnia 1722 r. i był nazwany Piotrem⁵. Jeszcze w dzieciństwie Piotr przeczytał Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu, żywoty świętych, pouczenia św. Jana Złotoustego i św. Efremu Syryjczyka, św. Doroteusza i innych⁶. W wieku 12 lat Piotr uczył się już w Kijowsko-Mohylańskiej Akademii. Później on o tym czasie pisał: „Взырая на честныхъ и святыхъ монаховъ мнящеся мне зрети Ангеловъ Божиихъ. И моляхся Господеви да и мене сподобить благодатию Свою святаго ихъ сего ангельского образа”⁷. W 1739 r. Piotr zostawił akademię i odszedł pielgrzymować. W 1741 r. został podstrzyżony w rasofor z imieniem Platon, a następnie w 1743 r. dostał się do Mołdawii, gdzie spotkał wielu nadzwyczajnych ascetów. Podczas pobytu na Wołoszczyźnie zgromadził on wielkie duchowe doświadczenie, oraz zdobył szacunek świętych ojców, którzy zaczęli go nazywać „юным старцем”⁸. W 1746 r. uzyskał ich błogosławieństwa Platon udał się na Świętą Górę. Pragnął on znaleźć duchowego ojca „седяща в безмолвии и внимающа себе ему же бы могъ предати себе въ послушание”⁹, ale nie znalazł i zaczął żyć sam w skrajnej nędzy. W 1750 r. na Atos przybył starzec Bazyle Polanomierulskij. Dokonał on postrzyżyn Platona w mantę i nadał mu imię Paisjusz.

Stopniowo do Paisjusza zaczął napływać naród; sami budowali kielie i cierpieli nie do opisania nędzę. Na Atosie założyło się ich cenobityczne bractwo oparte na postanowieniach Świętych Ojców: pełnych bezinteresowności i posłużenstwa. Paisjusz trudził się na równi z braćmi i był „образъ добродетелнаго жития всемъ во Святей Горе и новый обветшавшаго монашескаго жития обновитель”¹⁰. Po nocach przepisywał księgi. Badając dzieła Świętych Ojców, szukając w nich i pouczeń i wskazówek jak budować mnisze życie, Paisjusz zauważał w słowiańskich tłumaczeniach liczne uchybienia i niedokładności. Zajął się on przeglądem słowiańskiego tekstu patrystycznych ksiąg z celem „по возможности исправить его, очистив от темных и неясных мест”¹¹. Po długich poszukiwaniach, wędrówkach po monasterach, w pustelni Bazylego Wielkiego Paisjusz odnalazł księgi św. Piotra Damasceńskiego, św. Antoniego Wielkiego, św. Grzegorza

Synaity, św. Symeona Nowego Teologa i inne im podobne napisane „на самом чистом эллино-греческом языке”¹². Greccy bracia przepisali dla niego część ksiąg.

W Mołdowlachii, dokąd starzec Paisjusz przesiedlił się po dwóch latach razem z całym swoim bractwem¹³, on po tych księgach sprawdzał i poprawiał słowiańskie tłumaczenia, a także zaczął urzeczywistniać nowe tłumaczenia ksiąg Świętych Ojców z starogreckiego języka. Razem ze starcem Paisjuszem tłumaczeniową działalnością i przepisywaniem ksiąg zajmowali się również najbardziej wykształceni z jego uczniów - literacka działalność u starca Paisjusza stała na bardzo wysokim poziomie¹⁴ łącząc się z duchowym i „умным деланием”. Niamieckij monaster był przy starcu Paisjusu „большим литературным центром, очагом богословски-аскетического просвещения”¹⁵. O znaczeniu działalności św. Paisjusza ks. Sergiusz Czettwierikow pisał, że on „дал ясные определения основной цели монашеской жизни, указал средства к достижению этой цели и подготовил лиц, способных осуществлять эту цель при помощи указанных им средств”¹⁶.

O konieczności podążenia za wolą Bożą ukazaną w Tradycji Prawosławnej Cerkwi i w szczególności w ascetycznych dziełach Świętych Ojców św. Paisjusz pisał do starca Teodozjusza: „Ведая известно от учений и заповедей Богоносных отец наших, яко имущему под своим окормлением братию неподобает по своему разуму и разсуждению наставляти и учити их, но по истинному и правому разуму Божественного писания, якоже Божественни Отцы учительие Вселенстии, такожде учительие и наставницы монашескаго жития, просветившееся от благодати Пресвятаго Духа, учат... того ради, аки основание непоколебимое во истинное и непрелестное и незаблудное от истиннаго пути Божия наставление, и бедной моей души и святой братии, положих Божественное писание Ветхаго и Нового Завета, и истинное его благодатию Пресвятаго Духа толкование, сиречь учение Богоносных Отец наших Вселенских учителей и наставников монашескаго жития, святые Соборы, и вся Апостольская и Соборная и Святых Отец правила, яже содержит Святая, Соборная и Апостольская Восточная Церковь”¹⁷.

O tym mówi się w „Послании старца Паисия иеросхимонаху Агафону, начальнику святыя Поляноворонская обители со всею о Христе братнею” z 1793 roku: „Ревность Божественную и веру несомненную имейте к Книгам Отеческим, и ко учению в них обretaющему-

⁵ Паисий (Величковский), преп. Автобиография, жизнеописание и избранные творения по рукописным источникам XVIII–XIX вв. / Сост. П.Б. Жгун, М.А. Жгун; общ. ред. Д.А. Поспелова, О.А. Родионова. М.: Русский на Афоне Свято-Пантелеimonов монастырь 2004, s. 31.

⁶ Tamże, s. 32.

⁷ Tamże, s. 36.

⁸ Tamże, s. 149.

⁹ Tamże, s. 152.

¹⁰ Tamże, s. 156.

¹¹ Четвериков С., прот. Молдавский старец Паисий Величковский. Его жизнь, учение и влияние на православное монашество. Минск 2006, s.119.

¹² Tamże, s. 122-123.

¹³ Tamże, s. 123.

¹⁴ Паюл Иван. Славянские ученики преподобного Паисия XVII – начала XIX веков. Диссертация на соискание ученой степени кандидата богословия. Сергиев Посад 2001, s. 63.

¹⁵ Флоровский Г., прот. Пути русского богословия. Paris 1988, s. 127.

¹⁶ Четвериков Сергей, прот. Молдавский старец Паисий Величковский. Его жизнь, учение и влияние на православное монашество. Минск 2006, s. 4.

¹⁷ От письма Старца Паисия, ежে писа к Старцу Феодосию // Житие и писания молдавского старца Паисия Величковского. М.: 1847, s. 211.

ся: еже есть Писанию Божественному, и всех Учителей Вселенских, и всея Церкве разуму... занеже един и той же Дух Святый действова, якоже во Учителях Вселенских, тако и во Святых Отцах учителях и наставницах монашескаго жития”¹⁸.

W „Послании братиям, оставшимся в Драгомирском монастыре” św. Paisjusz pisze, że uważne czytanie dzieł Świętych Ojców oświeca rozum człowieka i daje zapał do wykonywania Bożych Przykazań¹⁹.

2. Rezultaty ciężkiej pracy św. Paisjusza (Wielickowskiego)

We wspomnianym liście do starca Teodozjusza św. Paisjusz wylicza Świętych Ojców-Ascetów, których dzieła on tłumaczył. To przede wszystkim święci autorzy Fiłokalii: Icchij Przeswiter Jerozolimski, Filofeusz Sinait, Feofor Edeński, Isaak Syryn, Peter Damaskin, Diaード, Nil, Falaszi, Grigorij Sinait, Symeon Nowy Bogosław, Ioann Kassian Rymliński, Antonij Wielki, Isaia Otšeljnik, Feofor Studit, Makarij Wielki, Mark Podwiznik, Nikita Styfati, Kalist Patriarcha Czarnogrodzkiego i Ignatius Ksanfopul, Kalist Katafagiot, Maksym Ispovednik, Symeon Solunski. Święty Paisjusz wspomina także Życie świętego Grigoria Sinaita, napisane uczniem jego Kalistom Patriarchom, Paterik Wielki Skita Egiptowskiego, a także pisma преподобного Nila Corskogo²⁰. Święty Paisjusz tłumaczył także pisma преподобnego Ioanna Lestwicznika, błажennego Kalista Tiliukidy²¹, Ilijii Ečdika²², Ioanna Złatoustego, Grigoria Palamy, Marka Ispovednika Galatyjskiego, Meletija Ispovednika Galijskiego, Avvy Ammona, Zosimy, Feognosta, Symeona mitropolity Ewhańskiego²³. „Послание от всех Святогорцев царю Михаилу Палеологу”²⁴ i inne.

O tym, jakie znaczenie przywiązywał starzec Paisjusz do duchowej spuścizny świętych Warsonofiusza i Jana opisane jest w przedmowie książki odprawionej tych wielkich starców: „Блаженная память Старец Паисий... величое возьиме желание, еже бы еще в жизни своей, обрести целую книгу святаго Варсануфия, и перевести на молдавский и славянороссийский языки... говоря: яко...

¹⁸ Переписка старца Паисия относительно хульника молитвы Иисусовой иеромонаха Феопемпта. Рукоп. БАН, ш. 1.3.1.24 // Леонид (Поляков), иером. Схиархимандрит Паисий Величковский и его литературоведческая деятельность. Кн. 3. Л.: 1956, с. 279.

¹⁹ Леонид (Поляков), иером. Схиархимандрит Паисий Величковский... Кн. I, с. 137.

²⁰ Житие и писания молдавского старца Паисия Величковского. М.: 1847, с. 212-225.

²¹ Рук. БАН, 13.1.9, л. 129 // Леонид (Поляков), иером. Схиархимандрит Паисий... Кн. 2, с. 411.

²² Рукоп. сб. БАН, 13.5.7 // Леонид (Поляков), иером. Схиархимандрит Паисий... Кн. 2, с. 412.

²³ Переводы творений этих отцов помещены в сборнике „Востргнутые класы в пищу души...»

²⁴ Рукоп. сб. БАН, 13.5.5, л. 69.

великое духовнаго разума сокровище содержит целая святаго Варсануфия книга”²⁵.

Badacz Jacimirski przytacza listę rękopiśmiennych ksiąg biblioteki Niemieckiego monasteru przepisanych św. Paisjuszem i jego najbliższymi uczniami składający się z 276 punktów²⁶. Jest to ważne świadectwo o składzie pism Świętych Ojców leżących jako fundament nauczania i działalności starca Paisjusza. Ta lista pokazuje jakich Świętych Ojców pisma były najbardziej używane w bractwie św. Paisjusza. Wyliczamy tutaj tych Świętych Ojców, których dzieła są obecne na liście (w nawiasach ukazana ilość rękopisów):

Агапита диakona (1), Антония Wielikego (1), Варсануфия авwy (2), Василия Wielikego (7), Василия Поляnomerulskiego (1), Выписки старца Паисия (4) (zawierają dzieła Afanasia Aleksandryjskiego, Gennadia Cholarija, Germana patriarchy Konstantynopolskiego, Grigoria Palamy, Dymitra Rostowskiego, Dosifeja patriarchy Jerozolimskiego, Ewangilia patriarchy Aleksandryjskiego, Efremia patriarchy Antiochijskiego, Ioanna Damaskina, Ioanna Złatoustego, Isaiai Otšeljnika, Kalista patriarchy Konstantynopolskiego, Maksima Ispovednika, Marka Efesskiego, Sofronia patriarchy, Filofeja, Юстиниана), Grigoria Sinaita (5), Grigoria Palamy (7), Dymitra Rostowskiego (5), Diađoха episkopa Fotikijskiego (6), Dionisia Aretopagita (2), Dobrotolubie w translate of преподобного Паисия (4), Dorofeja awwy (7), Efremia Sira (1), Grigoria Sinaita (1), Izłожение правилам apostolickim i otęckim, имея Tolkowanie Aleksija diacona i za-koнохранителя Arestina (1), Ilariiona Wielikego (1), Ioanna Damaskina (2), Ioanna Złatoustego (2). Ioanna Kassiana Rymlińskiego (4), Ioanna episkopa Karpaifjjskiego (2), Ioanna Lestwicznika Sinajskiego (8), Iosifa Brienia (1), Isaiai Otšeljnika (1), Isaaka Sira (9), Icchija przeswitera Jerozolimskiego (9), Kalista Katafagiota (3), Kalista patriarchy Konstantynopolskiego i spodwiznika jego Ignatius Ksanfopulow (8), Makaria Egiptowskiego (3), Maksima Ispovednika (4). Maksima ieromonaha Peloponneskiego (1), Marka Postnika awwy (3), Marka Efesskiego (4), Nikity Styfata (5), Nila Postnika Sinajskiego (4). Nila Corskogo (6), Paterik azbuchnyj (2), Petra Damaskina (11), Sborniki (32) (zawierają dzieła Antonija Wielikego, Afanasia Aleksandryjskiego, awwy Warsonofojia, Vasiliya Wielikego, Vasiliya archiepiskopa Cesarijskiego, Germana archiepiskopa Konstantynopolskiego, Grigoria Palamy, Grigoria Sinaita, Diađoха, Dymitra Rostowskiego, Dionisia Aretopagita, awwy Dorofeja, Epifanii Kiprskiego, Efremia Sira, Zosimy prep., Ilariiona Wielikego, Ilijii Ečdika, Ioanna Damaskina, Ioanna Złatoustego, Ioanna Karpaifjjskiego, Ioanna Kassiana, Ioanna Lestwicznika, awwy Isaiai, Icchija

²⁵ Преподобных отцев Варсануфия Wielikago и Ioanna руководство к духовной жизни. в ответах на вопросы учеников. М.: 1852, s. III-VI.

²⁶ Яцimirski A.I. Slavjanische und russische handschriften rumänischer bibliothek. SPB.: 1905, s. 555-583.

хия пресвитера Иерусалимского, Каллиста патриарха Константинопольского, Макария Римлянина, Максима Исповедника, Матфея Власта, Мефодия Патарского, Никона Черногорца, Нила Синайского Постника, Нила Сорского, Паисия Величковского, Палладия монаха, Симеона Метафраста, Симеона Нового Богослова, Симеона Солунского, аввы Фалассия, Феогноста, Феодора Студита, Феодора Эдесского, Феодорита Кирского, Феофилакта архиепископа Болгарского, Филимиона Отшельника, Филиппа пустынника, Филофея Синайского, и жития Афанасия Затворника Киево-Печерского, Василия Нового, Евфимия, Каллиста патриарха Константинопольского, Макария Исповедника, Никиты Стифата, Нила Синайского, Пахомия Великого, Пимена Киево-Печерского, рассказ об авве Филимоне), Симеона Метафраста (2), Симеона Нового Богослова (15), Симеона Солунского (2), Никона Черногорца (2), Филарета патриарха Московского (1), Филофея Синайского (14), аввы Фалассия Ливийского (1), Феодорита Блаженного (1), Феодора Эдесского (5), Феодора Студита (3).

Na tej liście przedstawieni są praktycznie wszyscy znani nam starożytni autorzy ascetycznych dzieł Wschodniej Prawosławnej Cerkwi.

O stosunku św. Paisjusza do dzieł Świętych Ojców świadczy jego odpowiedź namiestnikowi Sofroniuszowej Pustyni archimandrycie Teodozjuszowi, który zwrócił się z prośbą o przysłanie tłumaczeń ascetycznych pism Świętych Ojców. W nim starzec Paisjusz rekomenduje mu pozyskać przygotowywane do wydania w Wenecji greckie wydanie Filokalii²⁷ i radzi nie żałować środków na nabycie dzieł Świętych Ojców: „Не подобает ли и толикое число денег всеусердне иждити на стяжение такового безценнаго духовнаго сокровища? Не точно же сие, но аще бы воэпследовала нужда, то не подобает ли и душу свою за стяжение онех ближняго ради пользы, положити? Воистину подобает. И аще на созидание странноприимницы каменныя, с покровом железным, толико положили есте иждивение: то не подобает ли несравненно большее иждивение на стяжение предренчных книг, вечныя ради своея и ближняго пользы, положити?”²⁸.

W utworze przeciwko urągającym modlitwie Jezusowej św. Paisjusz pisze, że przyczyną zblądzenia jest ich nieuctwo, oraz niedokładne czytanie Dzieł Świętych Ojców -Ascetów: „Аще бы вы со страхом Божиим и крепким вниманием, и несомненною верою, с трудолюбным испытанием и смиренномудрием прочитали книги Отеческия... то никогда же бы вам Бог попустил в таковый ров элохуления пасти”²⁹.

Z tłumaczeń Dzieł Świętych Ojców starzem Paisjuszem najbardziej cennym jest tłumaczenie autorów

²⁷ Житие и писания молдавского старца Паисия Величковского. М.: 1847, s. 224-225.

²⁸ Tamże, s. 229-230.

²⁹ Світок сочинення Старца Архімандрита Отца нашего Паисия... о умной молитве // Житие и писания молдавского старца Паисия Величковского. М.: 1847, s. 180.

greckiej Filokalii, którzy po raz pierwszy byli wydani w Wenecji w 1782 roku. Słowiańskie tłumaczenie greckiej Filokalii, dokonane św. Paisjuszem - Dobrotolubie było wydrukowane już w 1793 roku troską zwolennika mniszego życia metropolyty Sankt-Petersburskiego i Nowgorodzkiego Gabriela (Pietrowa; + 1799). J. Florowski tak ocenia to wydarzenie: „Издание словено-русского Добротолюбия было событием не только в истории русского монашества, но и в истории русской культуры вообще... Интересно сравнить, Феофан Прокопович был весь в ожиданиях и в новизне, в будущем, в прогрессе. И старец Паисий, - он весь в прошлом... в предании. Но именно он был пророком и предтечей... Возврат к истокам был открытием новых путей, был обретением новых кругозоров”³⁰.

Charakterystyczną właściwością tłumaczeniowej działalności św. Paisjusza jest bogobojna dokładność tłumaczenia. W przedmowie do książki św. Izaaka Syguczyka starzec Paisjusz napisał: „В преводе сея книги, и прочем подобном моем труде, всегда употребляю образа превода именуемаго до слова, имже Божественное Писание и вся церковныя и прочия книги на славенский язык из греческаго преложены суть”³¹.

Znaczenie tłumaczeń Świętych Ojców św. Paisjuszem słusznie ocenił jego zwolennik św. Ignacy (Brianczaniow), biskup Kaukaski i Czarnomorski: „Для монашества, которое живет по книгам Святых Отцов, необходим точный перевод с подлинников посредством лица вполне знающего монашескую жизнь. Таковым лицом без сомнения был старец Паисий. Русские же переводы не имеют этого достоинства”³².

Zakończenie

W historii rosyjskiej myśli, pisze prot. Jerzy Florowski, starzec Paisjusz ma swoje widoczne miejsce. Porzucił on Kijowską Akademię nie pragnąc uczyć się łacińskiej mądrości i odszedł do greckiego monasteru. „Это не был отказ от знания. Это был возврат к живым источникам отеческого богословия и богомыслия”³³. Starzec Paisjusz był prawdziwym uczonym, który dokładnie studiował rękopisy; „эта ученая добросовестность старца Паисия – характерная черта его духовного строя, во всем очень трезвого, вдумчивого и в то же время глубокого”³⁴. Paisjusz był rzadkiego talentu duchowym nauczycielem. W monasterach na Atosie i w Mołdawii «он

³⁰ Флоровский Г., прот. Пути русского богословия. Париж 1988, s. 127.

³¹ Исаак Сирин, прп. Слова духовно-подвижнические, переведенные с греческого старцем Паисием Величковским. М.: 1854, s. XIV-XV.

³² Письмо к Оптинскому старцу Макарию (Иванову) от 30.4.1853 // Рук. сб. РГБ (Онтин. собр.), № 362, л. 124 об. // Игнатий (Брианчанинов), свт. Странствие ко вратам вечности: Переписка с оптинскими старцами... Москва 2001, s. 78.

³³ Флоровский Г., прот. Пути русского богословия. Париж 1988, 126.

³⁴ Зеньковский В.В., прот. История русской философии. Париж 1948. Т.1, Ч.1, s. 63.

восстанавливает лучшие заветы Византийского монашества... Это было возвратное движение русского духа к Византийским отцам»³⁵. Jednym z najważniejszych rezultatów działalności starego Paisiusza było to, „że ideał精神的完整性 i duchowego ustrzemiżenia człowieka, воссозданный na основе святоотеческого наследия преп. Паисием для монашеского общежития, перешel w russką церковную культуру, a некоторое время спустя стал влиять на религиозно-философскую мысль (славянофилы, Ф.М. Достоевский, К.Н. Леонтьев и др.)”³⁶. O.T. Jermiszyn, żeby objaśnić pojęcie ideału starego Paisiusza przytacza wyciąg z jego dzieła „Ob umnej mолитве”: „Из этих свидетельств [св. Отцов] явствует, что Бог, создав человека по образу Своему и подобию, ввел его в рай сладости, делать сады бессмертные, то

³⁵ Флоровский Г., прот. *Пути русского богословия*. Париж 1988, 126.

³⁶ Ермишин О.Т. *Философия религии: Концепции религии в зарубежной и русской философии: учеб. пособие. 2-е изд., испр. М.: 2012, с. 131.*

есть мысли Божественные, чистейшие, высочайшие и совершенные, по святому Григорию Богослову. И это есть не что иное, как только то, чтобы он, как чистый душою и сердцем, пребывал в зрительной, одним умом священнодействуемой, благодатной молитве, то есть в сладчайшем видении Бога, и мужественно, как зеницу ока, хранил ее, как дело райское, чтобы она никогда в душе и сердце не умаялась”³⁷.

Prot. Bazyli Zieńkowski podkreśla wyjątkowe znaczenie wpływu św. Paisiusza na odrodzenie w Rosji stanu mniszego. „С огромным педагогическим талантом Паисий соединял мудрость старца, светлый взгляд на человека и твердое сознание того, что первое дело для каждого человека есть правильное устроение его духовной жизни”³⁸.

³⁷ Cyt. za: Tamże, s. 131.

³⁸ Зеньковский В.В., прот. *История русской философии*. Париж 1948. Т.1, Ч.1, s. 63.

Bibliografia

- Восторгнутые класы в пищу души, то есть несколько переводов из святых отцев Старца Паисия Величковского.* Москва 1849.
- Ермишин О.Т. *Философия религии: Концепции религии в зарубежной и русской философии: учеб. пособие. 2-е изд., испр. Москва 2012.*
- Житие и писания Молдавского Старца Паисия Величковского. С присовокуплением предисловий на книги св. Григория Синаита, Филофея Синайского, Исихия Пресвитера и Нила Сорского, сочиненных другом его и сподвижником, Старцем Василием Поляномерульским, о умном трезвении и молитве.* Москва 1847.
- Зеньковский В.В., прот. *История русской философии*. Париж 1948. Т.1, Ч.1.
- Игнатий Брянчанинов, свт. *Странствие ко вратам вечности: Переписка с оптинскими старцами и П. П. Яковлевым, делопроизводителем свт. Игнатия*. Москва 2001.
- Исаак Сирин, прп. *Слова духовно-подвижнические, переведенные с греческого старцем Паисием Величковским.* Москва 1854.
- Леонид (Поляков), иером. *Схнархимандрик Паисий Величковский и его литературная деятельность.* Диссертация на соискание ученой степени магистра богословия. Кн. 1-3. Ленинград 1956. [Maszynopis].

Паисий (Величковский), преп. *Автобиография, жизнеописание и избранные творения по рукописным источникам XVIII–XIX вв.* / Сост. П.Б. Жгун, М.А. Жгун; общ. ред. Д.А. Поспелова, О.А. Родионова. М.: Русский на Афоне Свято-Пантелеимонов монастырь 2004.

Паюл Иван. *Славянские ученики преподобного Паисия XVII – начала XIX веков.* Диссертация на соискание ученой степени кандидата богословия. Сергиев Посад 2001.

Преподобных отцев Варсануфия Великого и Иоанна руководство к духовной жизни. в ответах на вопросы учеников. Москва 1852.

Старцы отец Паисий Величковский и отец Макарий Оптинский и их литературно-аксиоматическая деятельность. Москва 1909.

Флоровский Г., прот. *Пути русского богословия.* Париж 1988.

Четвериков С., прот. *Молдавский старец Паисий Величковский.* Париж 1988.

Четвериков С., прот. *Молдавский старец Паисий Величковский. Его жизнь, учение и влияние на православное монашество.* Минск 2006.

Яцимирский А.И. *Славянские и русские рукописи румынских библиотек.* Санкт Петербург 1905.

2017

Tom 19

ISSN 1508-7719

ΕΛΠΙΣ

CZASOPISMO TEOLOGICZNE
KATEDRY TEOLOGII PRAWOSŁAWNEJ
UNIWERSYTETU W BIAŁYMSTOKU

ADRES REDAKCJI

15-097 Białystok, ul. M. Skłodowskiej-Curie 14
tel. 85 745-77-80, e-mail: redakcja@elpis.edu.pl
www.elpis.uwb.edu.pl